

"No hi ha democràcia sense consciència nacional"

Com creu que es pot resoldre l'actual crisi social a França?

—La meua impressió és que l'eixida més probable serà més social que política. No crec que hi haja eleccions anticipades, ja que no hi ha ni una crisi institucional ni una crisi de legitimitat política. No hi ha violència política ni un procés revolucionari. Tampoc no hi ha alternativa al pla del primer ministre, Alain Juppé. A poc a poc va obrint-se camí la idea que la solució vindrà de la mà de la concertació política entre els agents socials i el Govern. Per al dia 21 està previst que se celebri una cimera social entre Govern i sindicats. A més el moviment de la vaga —tot i que encara després de tres setmanes continua comptant amb el suport massiu dels ciutadans—, va perdre força, ja que, a més del cansament, el Govern ha cedit en determinats punts concrets del seu programa de reforma de determinats sectors socials, sense abandonar la reforma de la Seguretat Social.

—Després de la vaga, què passarà?

—Pense que el boc expiatori d'aquesta crisi serà Europa. S'hauran d'ajornar les dates de convergència econòmica —no els criteris de convergència—, i tal vegada, ablanir el rigor de la política monetarista. De tota manera, si s'ajornen molt els terminis, correm el risc que Alemanya abandone el projecte europeu i se centre sobre la zona d'influència del marc alemany.

—Què pensa de la possibilitat que el president Chirac convoque un referèndum sobre la Unió Monetària?

—La idea del referèndum em sembla completament fora de la realitat, ja que, entre altres coses, si perd el referèndum haurà d'anar-se'n.

—A conseqüència de la crisi, augmentarà la distància entre els ciutadans i la classe política?

—Jo crec que ja no poden estar més allunyats del que ja estan. El que necessita França és recuperar la confiança en ella mateixa, perdre la por del futur i reactivar el consum intern.

—Estem davant d'una manifestació més de la crisi de confiança en el sistema democràtic?

—Sí, en el moment actual, al món occidental hi ha una decadència del model democràtic, a causa d'una mercantilització de la política (que a vegades anomenem corrupció, però que és molt més profund que això), que ens ha conduït a un mercat oligopolític. Els ciutadans estan satisfets que no hi haja monopoli polític, hi ha diversos partits, ningú no sap què representen, però la gent va a votar i pot votar verd, o blau, o blanc. És un mercat polític amb molt poca competència. Aleshores no hi ha cap consciència de ser representat. Hi ha una crisi

**Alain Touraine,
sociòleg, director
de l'Institut
d'Estudis
Superiors de
París, és autor de
llibres com
'Critique de la
modernité' (1992)
i 'Qu'est-ce que la
Démocratie?'
(1994). En
aquesta
entrevista,
analitza per a
EL TEMPS la crisi
del sistema
democràtic que
s'endevina
després de
setmanes de
vagues
continuades i de
crisi social al bell
mig de l'Europa
comunitària:
França.**

de representativitat. Quan vote per un partit, jo he de votar per una visió global; per algú que corresponga als meus principis morals, a alguna cosa més que política, com per exemple, una visió integral dels drets humans. A més, quan jo vaig a votar he de saber clarament si vote González o Pérez i el que signifiquen, i que González òbviament siga d'esquerra i Pérez siga home de dreta, o al contrari.

—Com reaccionen els ciutadans enfront de la crisi de representativitat?

—Els ciutadans pertanyen pel seu consum, pel seu paper productiu, a un món més o menys globalitzat, i al mateix temps tornen a sentir-se part de tal província, de tal grup ètnic, de tal grup religiós. Vostè se sent home o dona, heterosexual o homosexual, blanc o negre... Les identitats que tenim avui no són identitats socioeconòmiques —la paraula classe social ha desaparegut del vocabulari—, sinó culturals. Per tant la situació actual és de globalització econòmica enfront de fragmentació cultural. Entre els dos no hi ha res. El que era el sistema de mediacions institucionals, socials i especialment polítiques, ha desaparegut.

—S'ha parlat que la crisi que viu França és una resposta al procés de mundialització de l'economia. Fins a quin punt la globalització és la responsable d'aquesta fractura social?

—La globalització no significa que tots som germans dins un món pacífic i mundialitzat. Significa més aviat que les distàncies socials, la distància entre la gent que està *in* i la gent que està *out* es troba pertot arreu. No hi ha més tercer món, és pertot arreu. Jo li puc indicar l'estació de metro de París on es pot trobar el tercer món. A França el partit que rep un major percentatge de vot obrer és el Front Nacional de Le Pen. La gent que vota aquest partit es troba en un procés de mobilitat descendent, té por de caure encara més avall en l'escala social, i ho manifesta empenyant el que té encara més avall, que, en aquest cas, és l'immigrant àrab o africà.

—Com s'ha arribat a aquesta situació?

—Vells països industrials com Anglaterra o França tenien fa trenta anys entre 7 o 8 milions d'obrers; ara, en un quart de segle, han perdut 3 milions de llocs de treball. Ens trobem, per tant, davant una evolució molt més ràpida que la que va provocar la revolució industrial. Els problemes del mercat s'han tornat més importants que els problemes de la producció; s'ha redistribuït la riquesa i s'han agreujat els problemes de competitivitat. El joc financer és més important que el desenvolupament i el creixement econòmic. Aquests canvis econòmics i socials —d'abast internacional— són d'una rapidesa i importància increïble.

Estem eixint del període marcat per la revo-

lució industrial, on, d'una manera o altra, la societat estava dominada per la intervenció de l'estat i on hi havia un alt grau d'integració entre les forces socials i polítiques dins d'un marc nacional, cosa que no succeeix actualment.

—*Tan important és disposar d'un marc nacional?*

—El quadre nacional és fonamental. L'eficiència d'una economia depèn en gran part de la capacitat d'un país d'articular i resoldre els problemes socials. Cal mantenir una distribució dels productes del creixement, i això només es pot fer dins un marc nacional. És necessari comptar amb un aparell administratiu, una xarxa de comunicacions, un sistema d'escoles,...

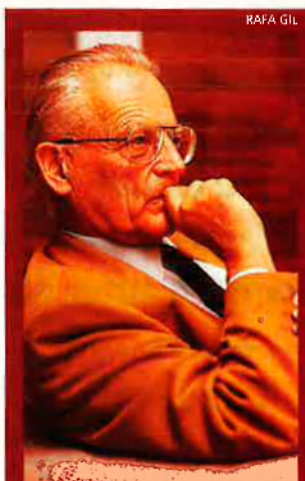
—*Quina és l'essència de la democràcia?*

—Democràcia significa igualtat de drets entre tots els éssers humans o, parlant en termes més concrets, igualtat de tots els ciutadans. La creació real de l'esperit democràtic és el concepte de sobirania popular: l'única legitimitat és la voluntat del poble, que es transformà ràpidament en la voluntat de la majoria lliurement expressada. La legitimitat, per tant, deixa de ser la tradició o la llei divina. El símbol d'aquest concepte democràtic va ser el que va succeir entre el 17 i el 20 de juny de 1789 a Versalles, quan els Estats Generals es van transformar en l'Assemblea General, quan van dir: un cap, un vot, i es van convertir en la representació de la nació. Com deia Mirabeau, "som la nació".

—*Es urgent reconstruir el model democràtic?*

—Crec que, en lloc de parlar de manera autosatisfeta dels progressos de la democràcia al món —cosa que em sembla molt lluny de la realitat—, hem de considerar com una tasca real reconstruir la democràcia. De la mateixa manera que a finals del XIX el programa real va ser com combinar les reivindicacions obreres amb la democràcia política, a finals del segle XX el problema més urgent és com combinar el caràcter universalista dels drets (com el principi d'igualtat), amb les reivindicacions dels drets a la identitat, a la diferència o a la memòria col·lectiva. El problema concret és redefinir un sistema polític que articule tres nivells: el polític, el socioeconòmic i el cultural, per construir una mena de casa democràtica de tres pisos. Si fracassem, podem trobar-nos amb una situació semblant a la de finals del segle XIX, quan una gran part del moviment obrer es va transformar en la base de règims totalitaris; podríem arribar a veure com moviments de defensa de la identitat cultural es transformen en altres formes de totalitarisme.

—*Per tant, la bona nova que va anunciar Francis Fukuyama al seu llibre La fi de la història no és tal?*

RAFA GIL

“L'eficiència d'una economia depèn en gran part de la capacitat d'un país d'articular i resoldre els problemes socials. Cal mantenir una distribució dels productes del creixement, i això només es pot fer dins un marc nacional.”

—Mentre que fa quatre o cinc anys gent com Fukuyama va escriure uns llibres sobre el model democràtic que deien que és l'únic model que ha guanyat terreny a totes les parts dels món, que no hi ha un altre model, que no hi ha una altra ideologia que la ideologia democràtica liberal, jo crec que això és totalment fals. Pense que el que observem és profundament diferent, ja que no és cert que hi haja solament el model liberal democràtic occidental. Cal donar molta importància a l'organització ràpida del model asiàtic. És un model superbismarckià, és a dir, un nacionalisme cultural, vinculat amb el liberalisme econòmic. Són els casos de Singapur o d'Indonèsia.

—*Quines forces socials gaudeixen avui dia de representativitat a escala mundial?*

—Bàsicament les organitzacions no-governamentals, els grups humanitaris, les associacions voluntàries, tant de veïns, o a escala mundial. Amnistia Internacional, Metges sense Fronteres... això pareix ser l'equivalent, a finals del segle XX del que van ser els sindicats al final del segle XIX. Generen la formació d'una opinió pública mundial, amb efectes positius o negatius —el Govern francès ja ha tingut l'oportunitat de descobrir la importància de l'opinió pública mundial recentment, amb la contestació a la realització de les proves nuclears a Mururoa—. Tot això representa un procés importantíssim, però encara no suficientment arrelat.

—*Què s'ha de fer, en la seua opinió. Donar més força als actors socials o donar més força i més representativitat al sistema polític i als partits polítics?*

—Francament per mi és difícil donar una resposta. Vaig dedicar almenys la tercera part de la meua vida professional a l'estudi i l'anàlisi dels moviments socials antics i nous, i aleshores la meua tendència va ser donar prioritat als actors socials i vaig tenir un concepte molt representatiu de la democràcia. De manera espontània sempre vaig tenir la idea que un partit polític és democràtic si és representatiu. En el moment actual els processos són tan violents, la mundialització avança tan ràpidament, els perills de l'autoritarisme són tan palpables, que he de dir que la meua tendència, la meua anàlisi conclouria més aviat —i ho dic amb prudència— a donar la prioritat a la predominància del sistema polític sobre els actors socials, a la creació d'un espai públic. Segurament sóc bastant més vell que vostè i tinc encara por del totalitarisme.

—*Creu que podem continuar parlant de dreta i esquerra, com reivindica Norberto Bobbio en el seu últim llibre?*

—L'èxit de Bobbio és que pot inventar un model teòric d'esquerra/dreta en un país on no existeix ni una cosa ni l'altra. Itàlia ha tingut durant quaranta anys un règim en el qual han

conviscut associats una democràcia cristiana –“dreta”–, i un partit socialista teòricament d’esquerra que, al capdavant, han donat governs corruptes i mafiosos. Per tant, jo crec que no hi ha esquerra ni dreta. Hi ha una consciència de la necessitat d’aquests dos conceptes, s’hi fa referència, però no hi ha en el moment actual una vida política organitzada sobre ells.

—*Quina valoració li mereix el ressorgiment del nacionalisme dins el marc de les societats democràtiques?*

—El nacionalisme, la consciència nacional és positiva si intenta crear, si aspira a crear una interrelació, un xarxa de mediacions institucionals, una diferenciació entre política, economia i cultura. En altres paraules, si el nacionalisme és laic –en el sentit de no identificar una cultura amb un poder. Si el nacionalisme és una forma de neocomunitarisme, d’identificació d’una societat, d’una cultura i d’un poder, ho considere negatiu. Una consciència nacional pot ser i és, en molts casos, un factor fonamental de la democràcia. Fins i tot, per parlar amb tota franquesa, jo crec que no hi ha democràcia sense consciència nacional.

No conec cap cas de règim democràtic que no s’haja construït fortament vinculat a una consciència nacional, des dels holandesos al segle XVI. Si la consciència nacional és una consciència de ciutadania, és positiva; si és una consciència d’unitat, d’homogeneïtat, d’identitat excloent, és negativa. La consciència nacional o el nacionalisme és positiu quan vol crear un espai polític dins el qual es realitza aquesta diferenciació entre política, societat i cultura.

La globalització és un tema patològic, i si els europeus acceptem ser un mercat comú mentre els japonesos són una nació i els nord-americans són una nació, els europeus seran els esclaus de les nacions, perquè una població que té voluntat política, procés polític, cultura pròpia, guanyarà sempre enfront d’una massa de consumidors. La consciència nacional és la condició de la llibertat política.

—*Canviant de tema i atenent sobretot a l’alta participació en les passades eleccions generals a Algèria, poden dir que estem al començament de la fi del conflicte?*

—Tot el món pensa que és necessari construir a Algèria un procés polític. En aquesta perspectiva, una elecció amb una alta participació és positiva. És una cosa positiva la participació, no perquè votaren Zérroual sinó perquè participaren, cosa que indica que hi ha un procés possible.

—*Quines serien les pautes?*

—En el moment actual existeixen dues o tres possibilitats ben diferents i és difícil triar entre elles. Una és el procés de Roma (les reu-

“Estem eixint del període marcat per la revolució industrial, on, d’una manera o altra, la societat estava dominada per la intervenció de l’estat i on hi havia un alt grau d’integració entre les forces socials i polítiques dins d’un marc nacional, cosa que no succeeix actualment.”

nions a Sant Egidí), és a dir, arribar a un acord entre els tres grans corrents: el nacionalista, l’islamista i el corrent de Ben Bela, que són les tres forces organitzades a Algèria. És una possibilitat –amb els militars o sense– de passar d’un procés polític a un pacte de tipus romà entre aquestes tres forces organitzades. Molta gent pensa que aquesta és l’única manera de sortir de l’atzucac actual, però també hi ha molta gent que pensa que no és cap eixida i que pot ser pitjor, que podria ser un acord entre elits i que, al capdavant, la solució de tot això seria un general islamista.

Hi ha un altre corrent de pensament integrat per dones, intel·lectuals o gent de nivell tècnic o professional alt, que diu que l’única solució és crear un espai amb garanties que permetesquen a la població algeriana –que sembla que en la seua majoria no s’identifica amb cap d’aquests tres blocs o corrents organitzats– una possibilitat d’expressió lliure. Tota aquesta gent no se sent representada per cap dels tres blocs. És la meua impressió.

—*S’ha d’integrar el FIS en el procés?*

—D’una manera o una altra crec que s’ha d’incorporar, perquè el FIS és molt complicat. Fins i tot dins l’exèrcit hi va haver una gran islamització: les gran lleis d’arabització les van fer els militars nacionalistes. És per això que els militars i el FIS són elits minoritàries que intenten arribar al poder sense tenir un gran suport organitzat. Mobilitzant la por d’un costat, i la misèria i la pobresa de l’altre, volen instrumentalitzar tot el procés. El problema és arribar a un sistema polític que permetesca la representació dels sectors més moderns.

—*Això és possible?*

—Quan s’estudia la situació fa l’efecte que és molt difícil, per això molta gent pensa –fins i tot jo– que amb una visió més regional que nacional del conflicte, amb un programa de transformació de la regió –que no sols incloguera Algèria, sinó també l’Egipte i el Marroc– es podria redreçar la situació. Això seria una condició important. La iniciativa que va llançar la Unió Europea –i particularment el Govern espanyol– de convocar la Conferència Euromediterrània a Barcelona, impulsant una mena de Pla Marshall, és condició necessària per desactivar els conflictes que amenacen la ribera sud del Mediterrani.

De tota manera jo no crec que Zérroual, amb el suport d’una votació àmplia, siga una solució. Tampoc crec que l’acord entre els tres corrents o fronts siga una solució. No hi ha cap solució, en primer lloc, que no siga àmplia i, segon, que no incorpore en certa forma la tendència política –en el sentit dels *polimili* dels etarres– del FIS. Cal donar, en definitiva, una solució política, militar i econòmica.

Faust Ripoll